

Ali imamo parlamentarno demokracijo?

Morda so že nekoliko pozabljeni lanski prvi dnevi parlamentarnega življenja v Sloveniji, vendar mi prav ti dnevi zadnje čase spet bolj stopajo v ospredje, ko razmišljam o tem, kakšno parlamentarno demokracijo imamo. Tedaj je bilo eno temeljnih vprašanj, kako sestaviti vodstvo parlamenta, ker se pač parlamentarne stranke predhodno niso mogle sporazumeti o delitvi oblasti v vodstvu. Kakorkoli sedaj gledamo na tedanje ravnanje Demosove koalicije, moramo ugotoviti, da je odločenost koalicije v mnogočem »prebila« morda v razmišljanju mnogih udomačeno tezo, da se je v parlamentu potrebno o vsem dogovoriti. Če bi se namreč tedaj, ko je že propadel poprejšnji dogovor, skušali spet in spet dogovarjati, da bi se naposled o ničemer ne dogovorili, bi odprli vrata tistim razmišljanjem, ki v pogovarjanju in dogovarjanju v nedogled skušajo videti in tudi uveljavljati smisel parlamentarne demokracije. Tako pa je Demos tedaj, ne da bi to sploh dobro vedel oz. se tega zavedal, pokazal, da je parlamentarna demokracija pač količinska, kakor rad pove predsednik Bučar. Tedaj namreč ni bilo tako malo glasov z opozicijske strani, ki so opozarjali na usodnost Demosove »trmoglavosti«, v resnici pa je šlo za to, da je bil pač vlak dogovarjanja zamujen.

Pot je bila tedaj povsem prava — drugo pa je vprašanje, če smo jo vsi skupaj hodili dovolj elegantno in v skladu s kakršnokoli tradicijo parlamentarne demokracije. Da je bilo nevarnosti veliko, tega ni mogoče skrivati. Res pa je, da smo se vsi učili. Morda celo novinarji, za katere so sicer nekateri menili, da prefinjeno kažejo s prstom na nerodnosti predstavnikov opozicijske strani, ki jim je bila — vsaj veliki večini — ta demokracija povsem tuja, saj je na slovenskih tleh sploh niso mogli spoznati.

Iz te prve zadrege, ko je pozicija začutila, da je dobro prebrodila prvo brzico, in ko je obenem opozicija očitno spoznala, da bo šlo zares, je raslo nadaljnje parlamentarno življenje, ki je bilo v mnogočem grajeno tudi na nezaupanju. Nezaupanje je bilo zaznavno tako med pozicijo in opozicijo kakor tudi do samega delovanja parlamenta. Po desetih mesecih je že mogoče zapisati, da je šlo tedaj še tudi za veliko mero neizkušenosti in neznanja, očitno pa manj za slabe namere ene in druge strani. Je pa tisto prvo konstitutivno zasedanje vendarle postavilo toliko vprašanj in dvomov, da mnogi preprosto niso verjeli, da bo ta parlamentarna demokracija sploh delovala — da bo torej v novem slovenskem parlamentu sploh mogoče sprejemati zakone.

Iz nezaupanja, nevednosti in negotovosti se je, tako presojam, porodila tudi množica parlamentarnih komisij in odborov, ki so danes prej breme kot pa resnična pomoč v parlamentarnem odločanju. Pogledi na profesionalizacijo poslancev so si bili na moč različni, in to ne zgolj med opozicijo in pozicijo, ampak tudi znotraj Demosove koalicije. Danes smo seveda vsi za izkušnjo ali dve pametnejši, vendar tudi — hipotetično vzeto — profesionalizacija družbenopolitičnega zbora in zbora občin še vedno ne bi ustrezno spravila v normalen tek preštevilnih komisij in odborov. In čim bolj tonemo v ta prvi povojni demokratični parlamentarni mandat, manj je možnosti, da bi prišli do racionalnejše sestave komisij. To pa bi bilo nujno; ne zgolj zaradi tega, ker poslanci ne morejo redno prihajati na vse sestanke komisij in odborov, v katere so imenovani, temveč tudi zato, ker so si rezultati

razprav in ugotovitev v teh telesih med seboj pogosto zelo podobni, da prihajajo sicer različne komisije ali odbori, ki pa so v bistvu le sestavine neke celote, do enakih delnih rezultatov. Če bi bil nekoliko zloben, bi lahko dejal, da razprave na zasedanju zborov sploh ne bi bile potrebne, ker poslanci že tako ali tako razpravljajo vse križem v komisijah in odborih. Pri tem je zanimivo, da ne prihaja veliko pripomb in amandmajev k zakonskim osnutkom oz. predlogom prek delovnih teles, temveč v zборе, kar kaže na to, da poslanci v delovnih telesih bodisi še nimajo pravih pripomb oz. mnenj svojih strank oz. svojih okolij, ali pa da to »načrtno« prihranijo za zasedanja zborov.

Sama sestava parlamenta je iz samoupravnih časov, kar je svojevrsten nesmiisel, ki si ga menda ni privoščila nobena druga jugoslovanska republika po večstrankarskih volitvah. Slovenija se sicer lahko opravičuje z izgovorom, da je bila glede na naglico prehoda v parlamentarno demokratični sistem v največji časovni stiski, vendar tridomni parlament, kjer imamo poseben zbor dejavnosti in podjetnikov, ne more zagotavljati normalnega parlamentarnega delovanja. Poslanci v tem zboru so razpeti med strankarskimi interesi, kolikor se seveda uveljavljajo pri delovanju tega organa, ter med interesi neke specifične dejavnosti oz. podjetja. V podobni zadregi je na nek način tudi zbor občin, kjer se spet križajo interesi strank in območij, s katerih prihajajo poslanci. Celo v družbenopolitičnem zboru se zgodi, da poslanec postavi interes svojega območja ali dejavnosti nad interese oz. program svoje stranke. V pogledu tega smo pri vprašanju strankarske discipline v delovanju parlamenta, kjer se zdi, da se tega šele zdaj učimo. To učenje pa je okrnjeno, ker živimo v nekih posebnih časih (tudi v negotovosti), ki sami po sebi niso naklonjeni treznemu presojanju stvari.

Obe stari strukturi parlamenta, ki nam počasi »leze pod kožo« – kar se brez dvoma odraža tudi na oblikovanju nove ustave – imamo tudi poslovnik iz starih časov, ki v bistvenih stvareh ni prilagojen strankarski strukturi parlamenta. Ta neopredeljenost pa omogoča, da postajajo zasedanja marsikdaj pravi debatni klubi oz. razpredanja o vsem mogočem, pri čemer naj bi poslanci mirno poslušali vse te govornice. Nič nimam proti temu, da poslanci govorijo, kolikor jim dasta duša in pamet, potrebno pa se bo dogovoriti, kdaj bomo razpravljali in kdaj glasovali. Sedanje prehodno stanje, ko je tudi parlament ujet v nujnost vsega, kar izvira iz vzpostavljanja lastne države, takega reda ne omogoča – vendar bomo morali do tega le priti. Je pa tak red vezan na vprašanje profesionalizacije poslancev, ki bo po novi ureditvi nujna.

Morda se bo komu zdelo naslednje opozorilo celo smešno, vendar sam jemljem to zadevo kot resen problem. V parlament je po volitvah prišlo 240 poslancev različnih strank, usmeritev in interesov z različnim družbenim statusom, ugledom, v javnosti bolj ali manj znanih. Brez dvoma so bili tu v veliki prednosti predvsem prejšnji politiki s svojo celostno podobo v družbi (recimo, da je bila pri izvoljenih v glavnem pozitivna), ki so se pojavili sedaj kot poslanci v novi vlogi, vendar s starim kapitalom. Tudi njihov družbeni in materialni status se zaradi volitev ni v ničemer bistveno spremenil – in vse to jim je omogočilo dokaj normalen začetek parlamentarnega delovanja. Krivično pa bi bilo trditi, da so imeli boljšo začetno pozicijo samo sedanji opozicijski poslanci, kajti dejstvo je, da je med sedanjo vladajočo koalicijo veliko več tistih, ki si morajo svoj družbeni ugled šele ustvariti. Zlasti to velja, če priznamo tezo, da so bile te prve povojne večstrankarske volitve bolj izrekanje »proti« kot »za«. Ta »neenakopravnost« na začetku je vsekakor vplivala na začetek delovanja parlamenta in njene posledice se kažejo tudi sedaj. Mislim, da bi bilo vprašanje družbenega in materialnega statusa poslancev prav

zanimiva tema za neko sociološko raziskavo. Empirična dognanja bi morda le prepričala koga, da smo ta del parlamentarnega življenja zanemarili in da smo tu stvari prepustili iznajdljivosti posameznih poslancev. Ta iznajdljivost pa morda ni vedno povezana z učinkovitostjo v parlamentarnem delovanju posameznikov. Zato mislim, da bi tudi na tem področju morali postaviti neka pravila igre.

Očitno je sedanji različni družbeni status poslancev marsikdaj vzrok za nekulturni ali nedemokratski dialog v parlamentu. Ta nedemokratskost, pogojno rečeno, izvira tudi iz neizkušenosti v tej družbeni dejavnosti, saj mnogi še niso prestopili v politiko na ta način, da bi razumeli, kako gre v tej igri zgolj za umetnost možnega, ne pa tistega, kar bi si človek srčno želel. Zato tudi mislim, da se politiki v parlamentu šele »delajo« in da nekateri, kljub temu, da so v parlamentu, nikoli ne bodo politiki.

Delovanje slovenskega parlamenta je namreč še vedno obremenjeno tudi s stigmo politike kot nečednega posla ter z razmišljanjem med poslanci samimi: nekateri se imajo za politike, čeprav to niso ne po svoji naravi ne po svojem delovanju; drugi pa to preprosto nočejo biti, čeprav delujejo kot dobri politiki. Zato vidim normalno delovanje parlamenta šele tedaj, ko bodo v njem sedeli prepričani politiki (bolj ali manj dobri). Mislim namreč, da bodo naslednje volitve že morale pripeljati v parlament prave oz. sposobne politike, kar se na prvih volitvah pač ni moglo zgoditi.

Izjemnost sedanjega slovenskega parlamenta, ki pogosto ustvarja vtis, kakor da hoče večina posiljevati manjšino, je tudi v tem, da sprejemamo oz. razpravljamo o množici zakonov, ki je nad vsako razumno mero. To bi lahko kdo označeval tudi kot revolucionarno delovanje parlamenta, vendar gre za nujnost, ki se ji preprosto ni mogoče ogniti. Ni namreč mogoče govoriti o socialnih programih, pravicah delavcev, novih razvojnih ciklikih, moderni državi, učinkovitejši družbeni nadstavbi in tako naprej, če nimaš zakonov, na katere vse to postavljaš. Zato se mi zdi, da mnoga parlamentarna razpravljanja, v katerih seveda prednjači opozicija, kažejo na to, da gre za nehotena ali pa kdaj tudi hotena zamenjavanja vzrokov s posledicami. S tem smo seveda pri temeljnem vprašanju, kaj naj v resnici dela parlament: ali naj postavlja temelje novi družbeni strukturi ali pa naj morda v glavnem zaznava posledice in išče potem vzroke zanje. Obremenjenost parlamenta s preteklostjo je več kot očitna, prihodnost pa je navzoča le toliko, kolikor verjamemo, da so novi zakoni smer v prihodnost. Parlamentarno delo naj pač dá čim boljše pogoje za to prihodnost – naj to prihodnost čim boljše ugame.

Čimprej bomo namreč spoznali, da kljub vsemu – tudi z empiričnimi podatki podkrepjeno – prihodnost bolj ugibamo kot pa resnično določamo, prej bomo tudi prestopili prag, ki mu radi pravimo usodnost. Ta izraz se namreč v slovenskem parlamentu kar na veliko uporablja – morda tudi pod vtisom sedanjega časa, ki je na nek način res prelomen. Usodnosti bo toliko manj, zaželjeno pa bi bilo, da je ne bi bilo nič, kolikor verjamemo, da bomo samo spreminjali pravila igre, sistem, načine vsakršnega delovanja, če se bomo za to odločili. Mislim, da moramo prenehati razmišljati o dokončnosti stvari in s tem o njihovi usodnosti, ker bomo samo na ta način tudi neobremenjeni s prihodnostjo.

To lahko načrtujemo z željami in podatki, zakoličujemo s parlamentarnimi odločitvami – sprotno pa jo bomo popravljali v skladu z možnostmi, interesi in željami. Različni interesi in želje pa morajo biti zajeti tako v parlamentarni strukturi kakor tudi v civilni družbi. Če torej že govorimo o parlamentarni demokraciji, tedaj je prav, da vanjo tudi verjamemo.